

Zhrnutie

Po rozdelení federácie začínalo Slovensko až v C kategórii majstrovstiev sveta v ľadovom hokeji. Netrvalo ani desať rokov a postupne sa prepracovalo až k titulu majstra sveta. Hokejové zručnosti, tvrdá a cieľavedomá práca a trocha šťastia priniesli svoje ovocie. Pomerne hlboko sme začínali aj vo verejných financiách. Okolo roku 2000 sme ešte stále poriadne nevedeli, aký máme deficit. Postupnými reformami (štrukturálnymi aj inštitucionálnymi) sa Slovensko dostalo na dobré pozície v druhej lige krajín. V tejto diskusnej štúdii ukazujeme, ako sa dostať v oblasti verejných financií do užšej svetovej špičky.

Pri pohľade do spätného zrkadla je zrejmé, že za štvrtstoročie nastali vo verejných financiách významné zmeny, na ktoré môže byť Slovensko právom hrdé. Zvládlo reštrukturalizáciu bánk s nemalými fiškálnymi následkami, hlbokú reformu riadenia verejných financií vrátane posilnenia analytických kapacít (IFP), viaceré vlny významnej konsolidácie, zaviedlo dlhovú brzdu, založilo Radu pre rozpočtovú zodpovednosť alebo napríklad spustilo projekt Hodnoty za peniaze. Daňovníci môžu vďaka týmto zmenám o niečo lepšie spať, keďže sa dôveryhodnosť Slovenska zvýšila, verejný dlh financujeme lacnejšie a v európskom porovnaní patríme medzi tých lepších žiakov. Napriek tomu je stále čo zlepšovať. Navyše, v mnohých oblastiach života platí, že čo bolo dobré včera, zajtra už nemusí stačiť. Aby sme mohli smelo pozerieť do budúcnosti - predovšetkým na dramatické následky starnutia populácie a technologické trendy - **potrebujeme upgrade na Rozpočet 2.0.**

Slovensko zaostáva najmä vo výsledkoch, ktoré priamo pociťujú občania. Lepšie školstvo, zdravotníctvo, právny a dôveryhodný štát, ktorý sa postará o najzraniteľnejších a ktorý rešpektuje úspešných - firmy aj jednotlivcov. Verejné financie v širšom význame vnímame ako nástroj na dosiahnutie týchto cieľov. V štúdii identifikujeme viaceré oblasti, kde máme ešte čo robiť, aby sme prvotných dobehli. **Veľké medzery sú v záväznosti rozpočtu na strednodobom horizonte, v často procyklickej fiškálnej politike, využívaní analýz pri rozhodovaní ako aj v praktickej implementácii princípov projektu Hodnoty za peniaze. Štruktúru príjmov aj výdavkov by sme mali prispôbiť najlepšej praxi, vykonať dôležité štrukturálne reformy a budovať inštitúcie, kapacity a zlepšovať procesy. V kombinácii s transparentnosťou sú kľúčom k zdravým a udržateľným verejným financiám, ktoré sú zase pevným základom pre budovanie lepšieho štátu pre občanov.**

Pred štyrmi rokmi sme autorskú štúdiu v podobnom zložení uviedli takto:

“Nielen Slovensko, ale žiadna krajina nedokáže mať naraz anglosaské dane, škandinávské výdavky a balkánsku korupciu. Úspešné krajiny 21. storočia s najvyššou kvalitou života sa líšia veľkosťou štátu, no jedno majú spoločné: efektívnu verejnú správu zameranú na dosahovanie výsledkov. Nemôžu si dovoliť luxus masívneho obchádzania platenia daní, a preto okrem ich účinného vyberania občanom ponúkajú kvalitné a efektívne verejné služby. Hľadajú najvyššiu hodnotu (úžitok) pre svojich občanov, teda najlepšie spôsoby získavania a vynakladania verejných zdrojov alebo regulácie správania ľudí a firiem. Slovensko bude naozaj vyspelou krajinou, len ak sa zbaví „korupčného“ zmýšľania, a keď obmedzí zdroje verejného plytvania založeného na nevedomosti, nezaujme a pasivite. Hlavným cieľom našej štúdie je ukázať, ako zaviesť účinný systém hľadania najvyššej hodnoty za peniaze (value for money, výhodnosti) vo verejnom sektore.”

Táto filozofia je naďalej aktuálna. Diskusná štúdia Rozpočet 2.0 stojí na troch pilieroch. Po prvé, verejné financie **chápe komplexne**, vrátane makroekonomického rámca, mikroekonomickej efektívnosti a štrukturálnych reforiem s významnými následkami pre rozpočet (penzie a zdravotníctvo)¹. Podrobne skúma nielen obsah politik, ale aj procesy, či inštitucionálne nastavenia. Pri pravidlách pre rozpočet však nezabúda ani na európske súvislosti. Po druhé, pri formovaní odporúčaní **berie do úvahy existujúci stav** a tým dostávajú návrhy realistické kontúry. Väčšinu opatrení je podľa nášho názoru možné realizovať na horizonte jedného, či dvoch volebných období. Po tretie, snaží sa o **maximálne možné využitie súčasných znalostí expertov**. Na Slovensku sú štyri významné analytické inštitúcie/útvary, ktoré *komplexne* sledujú dianie vo verejných financiách: Inštitút finančnej politiky (IFP), Útvar hodnoty za peniaze (ÚHP), Rada pre rozpočtovú zodpovednosť (RRZ) a Národná banka Slovenska (NBS).

¹ Štrukturálne reformy vo všeobecnosti nie sú predmetom analýzy. Dôraz je kladený predovšetkým na rozpočtové súvislosti.

Diskusná štúdia je vlastne akousi syntézou pohľadov odborníkov z týchto štyroch inštitúcií² bez akéhokoľvek politického zafarbenia.

Výsledky analýz prezentujeme formou **desiatich priorít**³, ktoré sú podľa nás kľúčové, aby sme sa mohli stať členmi elitného klubu. Priority sú tematicky zoradené do štyroch kategórií:

Riadenie verejných financií

1. Lepšie rozpočtovanie

Pravidlami tvrdíme, že rozpočtujeme na tri roky. Na konci roka máme bez toho, aby o tom poslanci rozhodovali, skutočnosť vo verejných financiách, že by ju ani vlastný rozpočtár nespoznal. Líši sa v celkových číslach, aj v podrobnejšej štruktúre (napríklad nižšie investície, vyššia spotreba). Nehovoriac o významných zmenách cieľov na strednodobom horizonte. Bez zveličovania môžeme skonštatovať, že trojročné rozpočtovanie je len formálne cvičenie. Bežnou praxou je, že rozpočet na ďalší rok už dopredu ráta s dodatočnými príjmami z daní a odvodov na vykrytie opakujúcich sa rizík. V takýchto podmienkach je takmer nemožné naplniť jeden z cieľov verejných financií - pôsobiť na ekonomiku proticyklicky (v dobrých časoch šetriť a v zlých pomáhať ekonomike).

Slovensko potrebuje zaviesť tvrdšie rozpočtové obmedzenia na strednodobom horizonte. Vhodným nástrojom sú podľa nás výdavkové limity, zohľadňujúce aj opatrenia v daniach a odvodoch. Aby nebolo možné výdavkové stropy jednoducho obchádzať, je dôležité stanoviť jasné pravidlá na tvorbu a použitie rezerv a zohľadniť budúce záväzky pri významných rozhodnutiach.

Výbory pre makroekonomické a daňové prognózy vznikli ešte počas reformy riadenia verejných financií v rokoch 2003 a 2004. Diskusia o makroekonomických a daňových číslach je vďaka nim štandardizovaná a transparentná. Nad rámec toho by sa mohli výbory zaoberať aj prognózou nasledujúcich položiek: i) úrokové výdavky, ii) vybrané nedaňové príjmy (napríklad dividendy) a iii) niektoré zákonom stanovené výdavky (sociálne dávky, penzie, výdavky zdravotného poistenia atď.). Vývoj týchto položiek totiž určuje legislatíva a ekonomika.

2. Prepojenie rozpočtového procesu s hodnotou za peniaze

Hospodáriť veľmi neefektívne je možné aj pri dodržiavaní striktných rozpočtových pravidiel. Zavedenie kredibilných východiskových výdavkových scenárov (výdavkové limity) je predpokladom pre dôsledné aplikovanie hodnoty za peniaze. Lepšiu efektívnosť zabezpečí plnenie opatrení revízií výdavkov (úsporných aj hodnotových).

Všetky opatrenia revízií výdavkov, ktoré zverejnil ÚHP s rezortnými kolegami, schválila vláda. Takmer žiadne sa ale nenaplnili. Nemalo by to tak byť. Je legitímne, aby sa politici prihlásili (len) k opatreniam, s ktorými sa stotožňujú. Potom by ich ale mali aj plniť. V rozpočte by sme to mali vidieť v rozdieloch oproti výdavkovým limitom.

Revízie výdavkov by mali byť výlučne analytickým dokumentom, ktoré by reagovali na jasne formulované požiadavky vlády. Ich vypracovanie by malo prebiehať pod vedením uznávaných expertov v úzkej spolupráci s analytikmi dotknutých rezortov a ministerstva financií. Závery by mali byť verejne prezentované a diskutované. Následne by sa vláda mala formálne zaoberať zisteniami a rozhodnúť, ktoré opatrenia zohľadniť v návrhu rozpočtu (a vo výdavkových limitoch) na ďalšie roky - vrátane možných realokácií medzi jednotlivými kapitolami. Diskusia a rozpočtovanie by sa mali v oveľa väčšej miere viesť aj o výsledkoch.

Samozrejme sú aj opatrenia, ktoré neprichádzajú zdola nahor (cez revízie a iné analytické hodnotenia) ale zhora nadol (od politikov). Aj v tomto prípade by však malo platiť, že pred schválením v parlamente by všetky finančne dôležité zmeny mali byť predmetom detailnej analýzy prínosov a nákladov. Zároveň by bolo žiaduce, aby bol k dispozícii dostatočný časový priestor aj pre verejnú diskusiu. Na poslednú chvíľu schválené *podstatné* zmeny, často cez poslanecké pozmeňovacie návrhy v druhom čítaní, sú v priamom rozpore s filozofiou hodnoty za peniaze.

² Jeden z autorov má skúsenosti z dvoch spomínaných inštitúcií.

³ Poradie priorít nie nutne odzrkadľuje ich relatívnu dôležitosť.

3. Dôraz na čisté bohatstvo

Dobrý domáci hospodár neporovnáva len mzdu so svojimi mesačnými výdavkami, ale stará sa aj o svoj majetok alebo napríklad o budúce náklady súvisiace s nástupom detí na vysokú školu. V podobnom duchu, už niekoľko rokov bojujeme za rovnoprávnosť súvahy štátu. Pri rozpočtových analýzách však stále dominuje výsledovka, teda príjmy, výdavky a deficity. To môže často vytvárať nebezpečné motivácie pre tvorcov hospodárskej politiky. Preto sme veľkými zástancami profesionálneho manažmentu štátnych aktív a pasív. K tomu je potrebné dobudovať informačné systémy (o výške niektorých aktív a pasív máme len hmlisté predstavy), ale aj centralizovať rozhodovanie.

Zároveň oveľa intenzívnejšie je potrebné komunikovať implicitné a podmienené záväzky, monitorovať fiškálne riziká alebo napríklad analyzovať a zlepšovať hospodárenie v štátnych podnikoch. Viac trhovo orientovaná by podľa nás mala byť aj stratégia riadenia štátneho dlhu.

4. Skutočné riadenie verejných investícií

Na Slovensku investujeme viac podľa politických preferencií ako na základe skutočných potrieb. Aby sme aspoň na oko každého uspokojili, rozpracujeme priveľa projektov, aj keď ich realizácia je v nedohľadne.

Výsledkom je, že v dlhodobých strategických plánoch nie sú jasné, analyticky podložené, priority, príprava má rôzne štandardy, projekty sa tak ťažko porovnávajú, transparentnosť je nízka a implementačná fáza je podcenená. Napríklad prioritizáciou výmeny zabezpečovacích zariadení na našich železničiach pri najbližších projektoch za 300 mil. eur sa dá zvýšiť priemerná finančná návratnosť (BCR) na 1,89, čo predstavuje približne o 180 mil. eur viac na prínosoch. Alebo prioritizácia protipovodňových opatrení by oproti plánu v priebehu životnosti protipovodňových opatrení dodatočne odvrátila škody v hodnote 1,3 mld. eur. Naplánovaný investičný rozpočet nevieme kvôli chaotickej príprave vyčerpať a hodnota za peniaze projektov (meraná napríklad pomerom prínosov a nákladov) zaostáva za dobrou praxou.

Navrhujeme procesne aj inštitucionálne posilniť všetky fázy životného cyklu investícií od prípravy až po finálne odovzdanie. Potrebujeme zjednodušiť investičný proces, dopracovať metodiky, centrálnejšie vyberať najlepšie projekty, posilniť kapacity na rezortoch aj zrevidovať legislatívu a pravidlá s cieľom optimalizovať náklady a dosiahnuť najlepšie prínosy investičných projektov.

Kľúčové opatrenia

5. Prorastový daňový mix

V daňovom mixe odporúčame zvýšenie podielu nepriamych a majetkových daní. Efektívny daňový systém by nemal príliš zaťažovať ekonomickú aktivitu a viac sa sústrediť na zdaňovanie spotreby, majetku a negatívnych externalít. Zároveň by daňový mix nemal prispievať k deformáciám, nespravodlivosti a nerovnosti v spoločnosti. Aj keď plne rešpektujeme dôležitú úlohu politických preferencií pri voľbe konkrétneho daňového mixu, monitorovania a benchmarkovania by sme sa nemali úplne vzdať.

Berúc do úvahy, že príjmové nerovnosti patria na Slovensku medzinárodne medzi najnižšie a podiel priamych daní je vyšší ako v krajinách na podobnom stupni ekonomického vývoja, vidíme priestor hlavne na 1) zvýšenie majetkových daní z nehnuteľností kompenzované znížením odvodov pre nízko-príjmových, 2) zvýšenie podielu DPH na daňovom mixe, špeciálne prostredníctvom boja proti daňovým únikom. Zvýšením daní z nehnuteľností by sa posilnili aj vlastné zdroje samospráv. Potreba vyjednávať s občanmi o daňovom zaťažení zas zvýši motiváciu samospráv zefektívňovať verejné výdavky.

Analogicky k revíziám výdavkov odporúčame vyhodnocovať efektívnosť výnimiek a zvýhodnení na strane daní. Revízie výdavkov nám už štyri roky dávajú návod na to, kde hľadať vo verejnej správe úspory a vyššiu hodnotu. Aj na príjmovej strane môžeme urobiť revíziu výdavkov – daňových výdavkov. Takto ekonómovia volajú súhrn výnimiek a úľav v daňovom systéme. Na Slovensku dosahujú daňové výdavky objem 1,6 miliardy eur (porovnateľnú výšku majú napr. rozpočty ministerstiev školstva alebo obrany) a sú zamerané na množstvo oblastí,

od podpory zamestnanosti, sociálneho zabezpečenia, zdravia, bývania, vzdelávania až po podporu špecifických odvetví ekonomiky. Ich efektívnosť sa ale nevyhodnocuje. Pre ilustráciu, úplné zrušenie daňových výdavkov by umožnilo znížiť sadzbu DPH na 15 % alebo sadzbu dane z príjmov fyzických osôb na 10 %.

6. Reforma dôchodkového systému

Z hľadiska dlhodobého vplyvu na verejné financie je dôchodkový systém kľúčový. Preto je potrebné sa s ním zaoberať komplexne. Pri reformách je dôležité zdôrazniť nielen náklady a benefity v jednom pilieri, ale treba myslieť aj na *interakcie medzi piliermi*. Ak to zjednodušíme, hlavnou úlohou reformy dôchodkového zabezpečenia má byť: i) zrealizovanie sľubov v prvom pilieri, ii) zvýšenie čistej výnosovosti v druhom pilieri a iii) zvýšenie motivácie obyvateľov včas myslieť a sporiť na dôchodok aj dobrovoľne.

V poslednom období sa na Slovensku prijali viaceré zmeny, ktoré významne zvýšili dlhodobé záväzky v prvom pilieri: zastropovanie dôchodkového veku alebo napríklad zvýšenie minimálnych dôchodkov. Bez nárastu odvodov alebo zníženia miery náhrady (výšky dôchodkov) bude situácia len ťažko dlhodobo udržateľná. Navrhujeme vrátiť sa k stratégii automatických úprav v prvom pilieri. Naviazanie parametrov dôchodkového systému na aktuálny demografický a ekonomický vývoj je možné uskutočniť viacerými spôsobmi. Najviac preferujeme obnovenie väzby medzi dôchodkovým vekom a očakávanou dĺžkou života a zavedenie korekčného faktoru do výpočtu dôchodkov (úpravy aktuálnej dôchodkovej jednotky, ADH). Stabilitu a transparentnosť prvého piliera by tiež pomohlo zvýšiť oddelenie jeho solidárnej a zásluhovej časti v spojení s vytvorením systému virtuálnych účtov. Vďaka tomu by mohol byť občan lepšie informovaný o predpokladanej výške jeho dôchodku vypočítanej na základe čisto poistno-matematických princípov.

Pri pohľade do spätného zrkadla platí, že druhý pilier funguje veľmi dobre v teórii, avšak v stredoeurópskej politickej realite ďaleko zaostáva za svojim potenciálom. Inak povedané, kým hlavné zámery pri zavádzaní boli správne, v praxi sa väčšina cieľov nenaplnila. Časté neodborné politické zásahy a nepresvedčivý výkon správcovských spoločností posunuli záujmy sporiteľa do úzadia. Problém je možné riešiť silnejšími mantinelmi pre investičnú stratégiu (benchmarky) a výplatnú fázu, aj s rozšírením palety pasívnych investičných fondov. Voľba konkrétneho riešenia však vo veľkej miere závisí od triezveho vyhodnotenia politických rizík.

7. Efektívnejšie zdravotníctvo

Zdravotníctvo musí byť prioritou slovenskej verejnej politiky z viacerých dôvodov: pre potenciál významného zlepšenia blahobytu občanov, veľkosť sektora v rámci verejných financií a aj pre slabé výsledky v porovnaní s vynaloženými zdrojmi.

Nižšiu hodnotu za peniaze v zdravotníctve spôsobuje najmä neefektívna alokácia zdrojov. Slovensko má v porovnaní s inými krajinami vysoké výdavky na lieky, diagnostiku a vyšetrenia u špecialistov spôsobené nadmerným počtom návštev. Naopak, primárna starostlivosť, dlhodobá starostlivosť, prevencia a podpora duševného zdravia sú podfinancované, chýba nám veľa zdravotných sestier a všeobecných lekárov. Tu by investície za viac ako pol miliardy priniesli najvýraznejšie zlepšenie výsledkov.

Budúci ministri by sa mali zaoberať nákladovou efektívnosťou, najmä v liekovej politike, aj kvalitou poskytnutej zdravotnej starostlivosti a reformami, ktoré nemajú priamy finančný vplyv: stratifikáciou a lepším manažmentom nemocníc, štandardizáciou postupov, lepšou informovanosťou verejnosti, projektom e-Health apod.

Princípy rozpočtovania

8. Kvalitné ľudské zdroje

Kvalitné ľudské zdroje sú kľúčom každej organizácie a platí to aj pre štát a jeho inštitúcie. Príprava a implementácia verejných politík stojí a padá na kvalite zamestnancov. Vo verejnom sektore vidíme viacero oblastí na zlepšenie.

Problém nie je veľkosť ale štruktúra zamestnanosti. Celkový počet úradníkov je primeraný, chýbajú však zdravotné sestry a sociálni pracovníci a nevieme zaplatiť učiteľov. Verejný sektor rýchlo starne, podiel zamestnancov

nad 55 rokov je oproti súkromnému sektoru dvojnásobný. Zároveň je finančne neatraktívny pre vysokoškolsky vzdelaných zamestnancov počas väčšiny produktívneho veku.

Na druhej strane ale verejná správa poskytuje viac istoty a nefinančných benefitov ako súkromný sektor. Systém odmeňovania totiž kladie príliš veľký dôraz na formality - zaradenie a dosiahnuté vzdelanie, či dĺžku praxe. Orientácia na výsledky je veľmi slabá, obzvlášť priamočiarejšia by mala byť v štátnych podnikoch. So zodpovednosťou by malo byť spojené aj odmeňovanie. Analytické a implementačné jednotky budujeme pomaly, aj kvôli tomu stále outsourcujeme veľa analýz a projektovej dokumentácie, pričom veľkú časť z nich by si štát mohol urobiť sám lacnejšie a minimálne rovnako dobre.

Navrhujeme spustiť rozsiahle personálne audity v štátnych úradoch aj podnikoch, zefektívnenie náboru, zriadenie silných analytických a projektových tímov ako aj väčšiu diferenciáciu miezd regionálne aj naprieč pozíciám, spojenú s väčšou zodpovednosťou.

9. Vyššia transparentnosť

Martin Filko zvykol hovoriť, že slnko dokáže vyliečiť mnohé problémy. Videli sme to napríklad v prípade povinného zverejňovania zmlúv. Priniesť informácie na svetlo môže pomôcť v boji s korupciou a nízkou efektivitou verejných výdavkov. Krôčik vpred bude aj povinné zverejňovanie štúdií uskutočniteľnosti k veľkým investičným projektom. Ústavný zákon o rozpočtovej zodpovednosti taktiež priniesol mnohé informačné požiadavky, avšak na mape rozpočtovej transparentnosti ešte stále zostali biele miesta. Okrem toho, mnohé požiadavky na transparentnosť sa plnia len formálne, čo znemožňuje získať komplexný obraz o niektorých problémoch vo verejných financiách.

Z hľadiska verejnej kontroly by bolo žiaduce zlepšiť prístup k informáciám v nasledujúcich oblastiach: priebežné (aspoň polročné) odhady ministerstva financií pre saldo a dlh, komplexné údaje štatistického úradu o verejných financiách, detailné čísla o hospodárení štátnych podnikov alebo zoznam rozpočtových opatrení v analyticky stráviteľnej podobe.

Rozpočet je vnímaný verejnosťou ako nezáživný a technický dokument, ktorému laik nemôže rozumieť. Celý dokument by sa mal zrozumiteľnejšie komunikovať odbornej aj laickej verejnosti a hovoriť v ňom jasnejšie o výsledkoch, ktoré ním chceme dosiahnuť. Inak povedané, čo občania dostávajú za verejné peniaze. To najpodstatnejšie by sa každý mal dozvedieť vo veľmi jednoduchom „rozpočte pre ľudí“ s infografikou.

Európske súvislosti

10. Reforma európskeho fiškálneho rámca

Eurozóna potrebuje fiškálnu disciplínu, aby mohla dlhodobo úspešne fungovať. Preto sú od vstupu do Hospodárskej a menovej únie výsledky slovenských verejných financií predmetom aj celoeurópskeho záujmu. Hlavným nástrojom na monitorovanie členských štátov v tejto oblasti je Pakt stability a rastu. Bohužiaľ, ten je komplikovaný, prepolitizovaný a neefektívny. Európska komisia potrebuje vyše stostranový materiál, aby tieto pravidlá vysvetlila širokej verejnosti. Horšie je, že aj táto príručka sa z roka na rok mení a to aj vtedy, keď nedochádza k žiadnym legislatívnym zmenám. Nové a nové interpretácie existujúcich pravidiel robia celý systém nepredvídateľným a neúčinným.

Bolo by dobré sa vrátiť k pôvodnému zámeru Paktu a mať európske pravidlá len pre vážne rozpočtové chyby (gross policy errors). Ministri financií by mohli vyškrtnúť viaceré pravidlá zo zoznamu a vybrať si len jedno-dve. Naopak, väčší dôraz by sme kládli na zohľadnenie nečakaných príjmov (windfall revenues) pri zmene štruktúrneho salda. Okrem toho by bolo vhodné posilniť tie časti európskeho fiškálneho rámca, ktoré sa týkajú korekčných mechanizmov a požiadaviek na národné fiškálne rámce (nezávislé inštitúcie, strednodobé rozpočtovanie atď.).

Možné opatrenia

Ako dosiahnuť zlepšenie v prioritných oblastiach? Kde zobrať na ne peniaze? Aké opatrenia schváliť?

Diskusná štúdia odpovedá aj tieto otázky. Ako ukazuje nasledujúca tabuľka, celkový potenciál na diskusie a na politické rozhodovanie na základe preferencií je značný.

Tabuľka 1 – Manévrovací priestor

Oblasť	Celkový priestor (mld. eur)
Daňové výdavky	1,6
Daňové opatrenia	1,9
Šetrenie na výdavkovej strane	2,0
Vyššia hodnota na výdavkovej strane	2,6

Zoznam najvýznamnejších šetriacich opatrení ako aj tých, ktoré ponúkajú viac muziky za rovnaké peniaze je v nasledujúcej tabuľke. Podrobnejší zoznam opatrení je nižšie v materiáli.

Tabuľka 2 - Najdôležitejšie úsporné opatrenia, v mil. eur

Opatrenie	Prvý rok	Potenciál
Zníženie medzery výberu DPH na priemer EÚ	93	928
Spotrebné dane	186	221
z toho spotrebná daň na cigarety	102	137
Environmentálne dane a poplatky	133	133
Daň z nehnuteľností	60	603
Zdravotníctvo	135	498
IT - Stanovenie limitov na nákup tovarov a služieb a prehodnotenie predĺžovaných zmlúv	12	72
Školstvo - najmä zrušenie kreditových príplatkov a zníženie počtu nepedagogických pracovníkov	30	128
Stratégia financovania dlhu	16	126
Audity v štátnej správe - znížene osobných výdavkov (10 %)	37	147
Audity v štátnej správe - zníženie nákupov tovarov a služieb (10 %)	208	208
Audity v desiatich najväčších štátnych podnikoch (10 %)	530	530
z toho osobné výdavky	100	100
z toho tovary a služby	429	429
Len uskutočnené audity vo vybraných štátnych podnikoch (SVP, ŽSR, VŠZP, Datacentrum)	87	155
Zníženie počtu policajtov na priemer EÚ	13	96
Sústredenie výkonu samospráv do väčších celkov od roku 2023	0	316

Tabuľka 3 - Najdôležitejšie hodnotové opatrenia, v mil. eur

Opatrenie	Prvý rok	Potenciál
Mzdy	20	1 179
Navýšenie kompenzácií učiteľov v regionálnom školstve na priemer EÚ do roku 2027 sprevádzané reformou	8	855
Zvýšenie počtu zdravotných sestier v ústavnej starostlivosti na úroveň EÚ do roku 2027 a zvýšenie ich kompetencií	6	51
Navýšenie kompenzácií a počtov pracovníkov v sociálnych službách na úroveň ČR do roku 2027 sprevádzané reformou systému	13	227
Zníženie počtu VŠ učiteľov na žiaka súčasne so zvýšením platov VŠ učiteľov na priemer EÚ do roku 2027 sprevádzané reformou vo vysokom školstve	-7	6
Zavedenie príspevkov zohľadňujúcich regionálne rozdielnu mzdovú úroveň	0	0
Zvýšenie kompenzácií vysokokvalifikovaných pozícií v štátnej správe	0	40
Zdravotníctvo	53	792
Školstvo		83
Pôdohospodárstvo	86	86
Inklúzia ohrozených skupín spolu		437
Inklúzia - raná starostlivosť a predprimárne vzdelávanie		165
Inklúzia vo vzdelávaní		90

Spomedzi všetkých identifikovaných opatrení nasledujúca tabuľka obsahuje najdôležitejších tridsať. Detailný popis opatrení nájdete v hlavnom texte alebo v dôležitých dokumentoch na ktoré sa pri jednotlivých oblastiach odvolávame.

Tabuľka 4 - Zoznam najdôležitejších opatrení podľa prioritných oblastí

Lepšie rozpočtovanie
Zavedenie záväzných výdavkových stropov, sfunkčnenie programového rozpočtovania
Jasné pravidlá pre tvorbu a použitie rezerv v rozpočte
Rozšírenie kompetencií výborov pre makroekonomické a daňové prognózy
Prepojenie rozpočtového procesu s hodnotou za peniaze
Zohľadnenie schválených opatrení z revízií vo výdavkových stropoch
Financovanie viac podmieňovať výsledkami
Dôsledné hodnotenie vplyvov pre všetky väčšie rozhodnutia vlády aj parlamentu
Dôraz na čisté bohatstvo
Komplexné a profesionálne riadenie aktív a pasív štátu
Identifikácia a manažment fiškálnych rizík
Efektívnejšie riadenie štátnych podnikov
Skutočné riadenie verejných investícií
Viac centralizovať investičný rozpočet a financovať najprínosnejšie projekty
Lepšie dlhodobé plánovanie investícií
Štandardizácia prípravy projektov a budovanie projektových kapacít
Prorastový daňový mix
Revízia daňových výdavkov
Zvýšenie majetkových daní a kompenzovať znížením odvodov pre nízko príjmových
Väčší dôraz na zdaňovanie negatívnych externalít (aktivít zaťažujúce životné prostredie)
Zvýšenie podielu DPH na daňovom mixe (najmä cez obmedzenie daňových únikov)
Reforma dôchodkového systému
Opätovné naviazanie dôležitých parametrov na ekonomické a demografické ukazovatele
Jednoznačne stanovené benchmarky pre investičné stratégie a poplatky v druhom pilieri
Presun veľkej časti existujúcich sporiteľov do agresívnejších stratégií
Efektívnejšie zdravotníctvo
Nákladová efektívnosť v zdravotníctve, najmä v liekovej politike
Viac sestier a všeobecných lekárov
Stratifikácia a lepší manažment nemocníc
Kvalitnejšie ľudské zdroje
Budovanie analytických a implementačných tímov
Pružnejšie odmeňovanie orientované na výsledky
Rozsiahle personálne audity
Vyššia transparentnosť
Lepší prístup k informáciám (odhady deficitov a dlhu v polovici roka, štátne podniky, užívateľsky spracované zhnutie rozpočtových opatrení)
Rozpočet pre ľudí
Reforma európskeho fiškálneho rámca
Zjednodušenie Paktu stability a rastu (väčší dôraz na výdavky)
Striktné dodržiavanie korekčných mechanizmov a požiadaviek na národné fiškálne rámce
Posilniť princíp „comply or explain“